

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ

На правах рукопису

БОБРИЦЬКА Валентина Іванівна

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА
(на основі спадщини А. С. Макаренка)

13.00.01 – Теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 1996

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті педагогіки Академії педагогічних наук України.

Науковий керівник – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор
ЯРМАЧЕНКО М. Д.

Офіційні опоненти – дійсний член АПН України, доктор філософських наук, професор
ЗЯЗЮН І. А.

– кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
БАБИЧ В. Т.

Провідна установа – Харківський державний педагогічний університет

Захист відбудеться 10 травня 1996 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.32.02 в Інституті педагогіки АПН України (250001, м.Київ – 1, вул.Трьохсвятительська, 8).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині Інституту педагогіки АПН України

Реферат розісланий " 9 " квітня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

професор

ЛННБ ім. В. Стефаника
АПН України

М. П. Легкий

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наша країна переживає етап критичного і разом з тим конструктивного переосмислення дійсності, що пов'язано з глибокими перетвореннями всіх сфер суспільного життя.

Соціальні потрясіння у суспільстві не обійшли стороною і школу. Вони наклали відбиток по сформовану систему традиційного шкільного виховання, розколовши і зруйнувавши педагогічні уявлення, концептуальні позиції і методику роботи з дітьми. Єдина адміністративна система народної освіти, що упродовж ряду десятиліть діяла на всій території країни, ігнорувала тип, профіль школи, особливості оточуючого середовища, творчі задуми педагогів, керівників. В центрі її були не особистість дитини, яка розвивається, з природними задатками, нахилами, захопленнями, особливостями життєвого досвіду, а масові заходи. За їх кількістю і відповідністю "спущеним зверху" моделям оцінювалася робота школи і керівництва. Ідеї взаємодії, співпраці, співдружності, самоврядування, які об'єднували дітей і дорослих, фактично ігнорувалися.

Не дивно, що така виховна система врешті решт перестала спрацьовувати, а в сучасних умовах дестабілізації економіки і падіння життєвого рівня набула багатомірних тривожних симптомів. Вони несуть в собі небезпечний потенціал соціальної і моральної деградації особистості.

Вихід з цієї ситуації полягає у відмові від імперативного і проголошенні особистісно-гуманного, діяльнісного підходу у виховній роботі, перехід від залежного, до самостійного. Сама життєздатність учня у школі повинна бути організована таким чином, щоб вона сама виступала ефективним засобом виховання особистості школяра у нових умовах суспільного життя країни. Така діяльність повинна бути насичена реальними проблемами життя дітей, носити суспільно корисний, організований і творчий характер, будуватися на основі співдружності поколінь, співпраці педагогів і учнів, давати простір для вияву і розвитку кращого у її учасників і, нарешті, бути справжнім демократичним інститутом. Такою діяльністю є учнівське самоврядування.

Значний внесок в розробці питань теорії і практики учнівського самоврядування належить сучасним вітчизняним вченим В.М.Коротову, Л.Ю.Гордіну, Л.І.Новиковій, М.І.Приходьку, В.В.Жу-

кову та ін. Окремі аспекти досліджуваної проблеми розкриваються у роботах О.В.Кутьєва, А.Г.Жолодюка (шляхи розвитку, удосконалення учнівського самоврядування): Г.М.Івашенка, А.М.Лутюшкіна, Л.І.Уманського (формування у школярів організаторських умінь), А.Т.Куракіна, М.М.Поташника (шляхи управління шкільним колективом): Є.Г.Костяшкіна, В.А.Караковського (питання структури і функціонування системи шкільного самоврядування). Наукова діяльність Л.М.Логутенко, Т.Ні.Мальковської пов'язана з розробкою проблеми учнівського самоврядування у зв'язку з становленням соціально активної позиції старшокласників.

Досвід організації органів учнівського самоврядування узагальнений у працях Г.О.Палієрної, М.І.Сметанського, С.І.Білоусова, О.І.Мунтян, Б.Т.Тютюна та ін.

Однак, не зважаючи на зусилля теоретиків і практиків середньої школи, деякі актуальні проблеми так і залишаються на етапі констатації. Водночас з усвідомленням реалій сучасного виховного процесу, його своєрідності і протиріч, які змусили суспільні інститути і весь корпус вихователів стати на шлях пошуку поновлення стратегії і методичного інструментарію виховної роботи з дітьми, розвитку учнівського самоврядування, виникає резонансне запитання: чи в достатній мірі використаний величезний творчий потенціал, що накопичений вітчизняною педагогікою з цієї проблеми, чи не доведеться нам "перевідкривати" вже раніш відкрите?

Звернення до історичного минулого України, бачення шляхів спадкоємності, що вирощені історичною свідомістю і практикою духовних ідеалів і цінностей, їх застосованість до сучасних економічних, соціокультурних, психолого-педагогічних процесів з певними критеріальними поправками на час, проявляється сьогодні в якості однієї з ведучих тенденцій в теорії виховання.

Логіка розвитку пошуків ефективних методик організації виховання молоді висунула вимогу нового, більш глибокого і неупередженого, розуміння сутності новаторської діяльності українських педагогів 20-30-х років. Найбільш яскравим і значущим серед них є Антон Семенович Макаренко.

Відродження інтересу до педагогічного досвіду А.С.Макаренка у 90-ті роки нинішнього сторіччя проявляється в активному пошуку різних форм організації колективної діяльності школярів, у тому числі й у створенні технологій побудови життя дитячої спільноти на принципах самодіяльності і самоврядування.

Теоретичні положення А.С.Макаренка про самоврядування учнів одержали втілення і творчий розвиток у дослідженнях цілої плеяди вітчизняних педагогів, а саме М.Д.Виноградової, Г.В.Жураківської, І.Ф.Козлова, Т.С.Князевої, З.А.Малькової, І.С.Мар'єнка, Л.І.Новикової, В.М.Опаліхіна, М.П.Павлової, І.С.Петрухіна, А.А.Фролова, П.Т.Фролова, М.Д.Ярмаченка та ін.

В багатьох школах зусиллями творчих вихователів, вчителів здійснюється педагогічний пошук, який будується на осмисленні можливостей використання спадщини А.С.Макаренка в умовах роботи сучасних дитячих виховних закладів. У цьому зв'язку хотілося б відмітити новаторську роботу педагогічних колективів с/ш №3 м.Василькова Київської області, с/ш №5 м.Дніпропетровська, с/ш №3 м.Івано-Франківська та ін., які вдало реалізували ряд ідей дитячого самоврядування, що апробовані в 20-ті-30-ті роки А.С.Макаренком.

Разом з тим масова шкільна практика ще не звільнилася від догматизму у сприйнятті досвіду А.С.Макаренка, що приводить іноді або до безпідставної повної відмови в його використанні, або до грубої деформації провідних ідей видатного педагога. Причинами цього є, на наш погляд, недостатня теоретична обґрунтованість психолого-педагогічних умов використання досвіду А.С.Макаренка, основних виховних детермінант функціонування його технології, а також слабка розробленість шляхів і механізмів, диспозиційних передумов освоєння даної методики сучасними учнівськими і педагогічними колективами.

Потреба шкільної практики у використанні продуктивних виховних технологій, зокрема технології організації і розвитку самоврядування А.С.Макаренка, яка допоможе вирішити проблему підвищення ефективності виховання особистості школяра, сучасний стан досліджуваного питання у школі, недостатня теоретична розробленість проблем технології і методики освоєння досвіду А.С.Макаренка в галузі дитячого самоврядування у нових умовах соціально-економічного, духовного і культурного становлення України визначили вибір теми даного дисертаційного дослідження: "Учніське самоврядування як засіб підвищення ефективності виховання особистості школяра" (на основі педагогічної спадщини А.С.Макаренка)".

Об'єктом дослідження є процес виховання особистості, а його предметом – учніське самоврядування як засіб підвищення ефектив-

ності виховання особистості школяра.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні можливостей використання досвіду А.С.Макаренка в організації учнівського самоврядування у виховній практиці сучасної загальноосвітньої школи, шляхів освоєння його технології і виявленні умов ефективного використання її потенціалу у вихованні особистості школяра.

Відповідно до специфіки поставленої мети була сформульована **гіпотеза дослідження**, що стала його підґрунтям: ефективність виховання особистості школяра сучасної загальноосвітньої школи значно підвищиться, якщо система виховної роботи буде зорієнтована на розвиток самоврядування, педагогічно доцільна організація якого спирається на використання продуктивних новаторських технологій, зокрема технології А.С.Макаренка.

Завдання, вирішення яких забезпечило досягнення мети нашого дослідження і перевірку основної гіпотези були визначені такі:

1. Проаналізувати, узагальнити психолого-педагогічні джерела, реалії сучасної практики виховання особистості з метою визначення виховної ефективності учнівського самоврядування, його завдань: основних підходів до використання.
2. Розкрити зміст, особливості побудови та функціонування системи органів самоврядування у виховній практиці А.С.Макаренка, її технологічні характеристики і умови реалізації.
3. Провести співставний аналіз досвіду А.С.Макаренка і масової практики сучасних навчально-виховних закладів з метою виділення провідних ідей педагога в організації самоврядування, які успішно застосовуються, а також типових помилок, що пов'язані з професійним осмисленням і практичним освоєнням його технології, використанням виховних можливостей.
4. Перевірити експериментально виховну ефективність запропонованої моделі організації учнівського самоврядування, визначити основні детермінанти впливу на виховання особистості школяра, розробити шляхи і механізми її практичного освоєння з урахуванням умов життєдіяльності сучасної школи.

Теоретичною основою виконаної роботи є фундаментальні праці з теорії виховання (Ю.К.Бабанський, В.О.Сластьонін, Л.І.Новикова, Ю.П.Кондратюк, І.Ф.Харламов, М.Д.Ярмаченко та ін.); концепція національного виховання (П.М.Щербань, І.Д.Бех, Т.Б.Буяльська, В.М.Герасименко, А.И.Капська, С.О.Ладивір та ін.); ідеї про веду-

чу роль спільної діяльності і спілкування у формуванні особистості (В.М.Бехтерев, В.П.Вахтерев, Л.С.Вигодський, Л.Ф.Каптерев, А.В.Петровський О.М.Леонтьєв та ін.): теоретичні роботи з питань організації учнівського самоврядування (В.І.Бочкарьов, Л.Ю.Гордін, В.М.Коротов, В.Д.Іванов, Н.М.Ізосимов, В.А.Караковський, М.Ю.Красовицький, Л.І.Новикова, М.М.Поташник, В.Н.Яценко та ін.): дослідження з проблем організації дитячого самоврядування у досвіді А.С.Макаренка (М.Д.Виноградова, І.П.Іванов, І.Ф.Козлов, С.Т.Князева, М.П.Ніженський, В.М.Опаліхін, А.А.Фролов, П.Т.Фролов, М.Д.Ярмаченко та ін.): розробки з питань використання виховних можливостей учнівського самоврядування (Р.І.Вайнберг, О.Л.Гордін, В.В.Жуков, Р.П.Ким, Г.М.Логутенко, М.І.Сметанський та ін.).

У відповідності до завдань дослідження використовувався комплекс різноманітних теоретичних та емпіричних методів: метод теоретичного аналізу у різних його сполученнях (історично-порівняльному, логічному, системному); контент-аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, методичної літератури з проблем дослідження та теоретичних праць А.С.Макаренка: пролонговане дослідження (включене спостереження, вибіркове спостереження); метод бесіди та його похідні (інтерв'ювання, організація і проведення обговорень, диспутів); організаційні методи (метод поздовжніх і поперечних зрізів); анкетування; моделювання; метод аналізу продуктів діяльності. Значне місце в дослідженні займав педагогічний експеримент. Методи обробки отриманих у ході експерименту даних представлені якісними та кількісними аналізами. Серед методів математичної статистики використовувалися рейтинг, ранжування, обчислення коефіцієнтів, факторний аналіз та ін.

База дослідження. Експериментальна робота проводилася на базі науково-методичного комплексу в рамках діяльності науково-дослідної лабораторії А.С.Макаренка Полтавського педагогічного інституту. Дослідженням були охоплені 183 педагоги і 421 учень.

Наукова новизна роботи полягає у всебічному феноменологічному аналізі категорії учнівського самоврядування і виділенні основних підходів до її визначення: аналізі досвіду А.С.Макаренка у історичному контексті, у співставленні з моделями організації учнівського самоврядування у виховних закладах 20-х років, керованих сучасниками педагога: обґрунтуванні і розробці комплексу заходів, спрямованих на формування професійної готовності вчителів у використанні технології організації самоврядування у досвіді

А.С.Макаренка, методики навчання учнівського активу; розробці експериментальної моделі організації учнівського самоврядування, її структурно-функціональна і діяльнісно-організаційна сторін.

Теоретична значення дослідження виражене у тому, що розширені теоретичні уявлення про виховні можливості учнівського самоврядування, розкрита соціально-історична обумовленість змісту і форм діяльності дитячого самоврядування як принципу суспільного виховання у світовій педагогічній практиці: обґрунтована актуальність для сучасної школи педагогічного задуму А.С.Макаренка у організації самоврядування як досвіду виховання особистості дитини на базі гармонізації суспільних, колективних і особистісних стосунків і відносин: обґрунтоване і експериментально перевірене місце учнівського самоврядування у процесі виховання особистості школяра з метою ефективної реалізації у практичній роботі сучасних педагогів її специфічного змісту, форм та потенційних виховних можливостей.

Практичне значення дослідження полягає у розробці експериментальної моделі організації учнівського самоврядування, яка орієнтована на відродження внутрішньої глибокоморальної суті макаренківської системи виховання, алгоритму освоєння цієї моделі, обґрунтуванні діяльнісно-організаційної і структурно-функціональної сторін даної моделі з урахуванням сучасного етапу становлення середньої школи.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження забезпечується використанням фундаментальних виховних концепцій: критичним аналізом і врахуванням стану досліджуваної проблеми в теорії та практиці виховання; комплексним застосуванням методів науково-педагогічного дослідження: вибором методів і методик, адекватних меті й завданням дослідження; кількісним і якісним аналізами емпіричних даних; позитивними змінами результатів формування особистісних утворень у учнів експериментальних груп; репрезентативністю кількісного складу вибіркової сукупності учнів для експериментального дослідження.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалася в процесі реалізації основних завдань діяльності науково-дослідної лабораторії А.С.Макаренка з 1986 року по 1995 рік: написання у складі авторського колективу науково-методичного посібника "А.С.Макаренко. Життя і діяльність"(Полтава,1991), у співавторстві, довідника "А.С.Макаренко і практика сучасних зак-

ладів дитячого виховання" (Полтава, 1991), авторської програми для самоосвітньої роботи вчителів "Теорія і практика самоврядування в педагогічній спадщині А.С.Макаренка" (на рос. мові - Полтава, 1993, на укр. мові - Полтава, 1994); основні положення і результати дослідження опубліковані в книзі "А.С.Макаренко: нові матеріали, дослідження, досвід" (Н.Новгород, 1992); повідомлялися та обговорювалися на обласній (Глухів, 1989); міжвузівських (Сиктивкар, 1989; Глухів, 1991); російській (Н.Новгород, 1992); Всеукраїнських (Полтава, 1993; Полтава, 1996); республіканській (Горловка, 1989); всесоюзних (Полтава, 1988; Полтава, 1991) та міжнародних конференціях (Москва: АПН СРСР і АПН НДР, 1989; Полтава, 1994) і отримали позитивні оцінки науковців та працівників освіти.

Всього за висновками дослідження опубліковано 15 робіт загальним об'ємом 11 друкованих аркушів.

На захист виносяться:

1. Теоретичне обґрунтування можливостей і завдань учнівського самоврядування у підвищенні ефективності виховання особистості школяра.
2. Рекомендована модель організації учнівського самоврядування, алгоритм її освоєння в умовах сучасної загальноосвітньої школи, обґрунтування структурно-функціональної сторони даної моделі.
3. Система організації роботи педагогічного і учнівського колективу по освоєнню моделі організації учнівського самоврядування як прикладної педагогічної технології.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (317 найменувань) і 17 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дається обґрунтування вибору теми дослідження, розкривається її актуальність, визначається об'єкт, предмет, мета, гіпотеза та завдання дослідження, його наукова новизна, теоретична і практична значущість, комплекс методів, що використовувався у ході дослідження, вказується база дослідження.

У першому розділі "Проблема учнівського самоврядування в теорії і практиці виховання" розглядаються теоретичні аспекти феномену учнівського самоврядування, питання історії виникнення і становлення ідеї самоврядування як принципу суспільного вихован-

ня у світовій педагогічній практиці: дається аналіз психолого-педагогічних джерел, робіт вітчизняних та зарубіжних авторів: обґрунтована і описана процедурна частина констатуючого дослідження, зіставлені і проаналізовані його результати.

Як свідчать дослідження педагогів і психологів (В.П.Вахтерев, Л.С.Виготський, В.Н.Волков, А.І.Донцов, В.В.Котов, О.М.Леонт'єв, А.В.Петровський) певні риси особистості формуються у відповідній діяльності. Діяльність – це умова, основа і засіб розвитку особистості. В діяльності проходить фізичне удосконалення індивіду і його психічної сфери. Через діяльність він пізнає норми і цінності навколишнього світу, себе, формує "Я-концепцію", а разом з нею – моральні і соціальні установки, які визначають позицію особистості у момент її морального і соціального вибору у житті. Педагогічна наука правомірно відносить у свій актив обґрунтування діяльнісного підходу до виховання, який передбачає формування особистості на принципах поваги і співдружності з усіма членами дитячої спільності, з якою вона пов'язана загальною справою. Ці положення є основою розуміння необхідності включення школярів у повноцінну діяльність, якою є учнівське самоврядування.

Складність предмету дослідження зумовила відсутність єдності щодо визначення цього феномену, основних його завдань серед дослідників проблематики середньої школи, які розглядають учнівське самоврядування як: метод самоорганізації виховного колективу; засіб і метод розвитку громадської активності, ініціативи і самостійності; спосіб організації дитячого життя; принцип і метод виховання, спосіб життя учнівського колективу; початковий досвід залучення підростаючого покоління до суспільного самоврядування; частину демократизації шкільного життя і т.д.

У першому розділі дається порівняльно-зіставний аналіз основних підходів у розгляді сутності поняття "учнівське самоврядування" і визначенні його основних завдань у тому обмеженому колі досліджень, що присвячені цій проблемі (В.В.Жуков, Л.Ю.Гордін, В.Д.Іванов, В.М.Коротов, А.А.Лютенко, Н.С.Нілов, Л.І.Новикова, М.М.Поташник, Н.Г.Протасова, М.І.Приходько, А.Г.Холодкк, Р.Х.Шакуров). У дослідженні дотримується такий підхід до трактовки сутності даного поняття, який характеризується розумінням учнівського самоврядування як засобу підготовки учнів до життя і праці в умовах демократії, свого роду соціального демократичного інститу-

ти. Виходячи з цього хороші показники у дисципліні, шкільному порядку, чергуванні і т.п., що безсумнівно є одними з важливих складових змісту учнівського самоврядування, – це не кінцева мета, не самоціль, а своєрідна "школа навчання демократії", набуття досвіду соціально-моральних взаємовідносин, ефективний засіб виховання особистості, яка володіє не тільки сумою знань, вмінь і навичок, але й здатністю включитися у відновлюючі процеси, що відбуваються зараз у суспільному житті України. Така особистість повинна проявляти самостійність, критичність і узагальненість мислення, мати інтелектуальні творчі якості, бути заповзятливою, відчувати потребу у спільному творенні добра, турботі про оточуючий світ, про іншу людину.

Соціально-педагогічне обґрунтування виховних можливостей учнівського самоврядування ми виводимо з досліджень Р.І.Вайнберга, О.Л.Гордіна, Г.В.Жанбуршиної, В.В.Жукова, М.П.Капустіна, Р.П.Кима, І.М.Кестере, Г.М.Логутенко, М.І.Сметанського та ін. Висока оцінка вченими і практиками виховного потенціалу учнівського самоврядування, активний пошук адаптованих новачієних технологій, форм організації самоврядної діяльності, багатоаспектний підхід до її вивчення слугували досить вагомим аргументом на користь використання учнівського самоврядування як засобу підвищення виховання особистості школяра.

Аналіз історико-наукової літератури дозволив нам прослідкувати шляхи становлення і розвитку досліджуваного явища в історичному контексті. Ключем до вирішення цього завдання була послідовна реалізація принципу історизма. Оглядове дослідження прогресивної і демократичної сутності досвіду перших "шкільних республік" (Німеччина, XVI ст.), семінарії Мартина Плана (Швейцарія, XVIII ст.), північно-американських шкіл-містечок, шкільних республік (В.Джилль), дозволило нам виявити джерела виникнення ідеї самоврядування як принципу суспільного виховання у зарубіжній педагогічній практиці.

У даному розділі певна увага була приділена аналізу досвіду вітчизняної школи у справі демократизації виховних закладів, розвитку теорії і практики самоврядування (Є.С.Левицька, Л.Д.Лентовська, М.Х.Свенцицька, О.Я.Герд, М.В.Рукавишников, Ф.Ф.Розенер, С.Т.Шацький та ін.). Цей досвід допоміг цілій плеяді педагогів 20-х років вирішувати проблеми організації життя дітей в складний період розрухи, викликаний революцією 1917 року і громадян-

ською війною. Що стосується теоретичних висновків, що витікають з цього досвіду, то вони в значній мірі підготували ґрунт для позитивних надбань, які з'явилися пізніше.

На основі вивчення історико-педагогічної літератури виділені ключові моменти моделей організації дитячого самоврядування у виховних закладах 20-х років, проаналізоване спільне і відмінне в основних підходах до вирішення проблем самоврядування (сфери і межі діяльності, принцип організації і функціонування, вирішувані виховні завдання) у досвіді А.С.Макаренка та інших показових закладів союзу (Перша дослідна станція по народній освіті, Одеське дитяче містечко, школа-комуна ім.Ф.М.Достоевського, дитяча колонія ім.В.Г.Короленка та ін.). Це дозволило нам не тільки подати досвід А.С.Макаренка у історичному контексті і в нерозривній єдності з розвитком науки і досвіду видатних педагогів минулого і його сучасників, але й глибше зрозуміти новаторство знахідок відомого співвітчизника, усвідомити те індивідуальне і оригінальне, що вніс видатний педагог у теорію, методику і практику дитячого самоврядування. Більш глибокому висвітленню цих проблем сприяв контент-аналіз науково-теоретичної та узагальнення психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження та теоретичних праць А.С.Макаренка, що міститься у розділі.

У ході аналізу наукових наробок по темі, вивчення і осмислення педагогічних реалій було з'ясовано місце, яке займає учнівське самоврядування у сучасній практиці шкільного виховання.

Демократизація шкільного життя, яка означає перехід від старої бюрократичної системи управління освітою з її багатоступінчатістю, тотальним плануванням і регламентацією до створення нової структури на принципах самоврядності, надала сучасній школі широкі повноваження в організації виховного процесу, а внутрішшньому управлінню – місце для творчих процесів як основи і важливого джерела ініціативи і самостійності дітей і дорослих. Це надало педагогам і учням широким можливостей для здійснення вибору, а самій школі – кращі умови для здобуття індивідуального стилю діяльності, розвитку учнівського самоврядування, вихованню особистості школяра.

Намітилися нові тенденції у розвитку учнівського самоврядування, з'явилися цікаві підходи у вирішенні питань організації, змісту і форм діяльності його органів.

В межах констатуючої частини експерименту на базі шкіл Пол-

тавської області (школа-гімназія N31 м.Полтави, с/ш N6 м.Полтави, іновативна школа-гімназія N9 м.Полтави, с/ш ім. А.С.Макаренка с.Ковалівки Полтавської області, с/ш с.Заїченці Семенівського району Полтавської області) здійснювався аналіз ефективності структури учнівського самоврядування, що склалася у школах різного типу, проводилося визначення розуміння педагогами і учнями сутності поняття "учнівське самоврядування", їх знань про його організаційно-діяльнісну, методичну, структурно-функціональну сторони, процесуальний характер, провідних мотивів участі учнів у діяльності органів самоврядування, ставлення до неї.

За допомогою спеціальної комплексної методики, що включала анкетне опитування, інтерв'ювання, пролонговане дослідження, вивчення і якісний аналіз продуктів діяльності (шкільна документація) були отримані дані, які згідно трьом компонентам діяльності (змістовному, операціональному і емоційно-оцінювальному), відбивали об'єктивно виявлені закономірності шкільної практики по таким параметрам: 1) основні уявлення педагогів і учнів про учнівське самоврядування; 2) реалізація ідеї самоврядування у практиці виховання; 3) оцінка виховних можливостей самоврядування.

Згідно програми дослідження на цьому етапі проводилося визначення сформованості професійної потреби педагогів у використанні прикладних педагогічних технологій, зокрема технології організації самоврядування А.С.Макаренка. Були виявлені найбільш типові помилки, які притаманні шкільній практиці даного регіону і є гальмом у розвитку самоврядних засад у шкільному загалі, здійснений їх аналіз.

Отримані нами дані свідчать, що в цілому емпірично побудована педагогами середньої школи ієрархія виховних можливостей учнівського самоврядування на перші рангові місця у більшості випадків висуває можливості вирішення проблеми згуртування дитячої спільності, її життєдіяльності. Вчителі підкреслюють, що можливість використання учнівського самоврядування як засобу підвищення виховання особистості учня і як основи формування досвіду гуманістичних відносин у дитячому гурті може бути реалізована за умов наявності високого рівня науково теоретичної підготовки педагогів, оволодіння технологічною стороною справи, широкою обізнаністю з досвідом інших організаторів. Результати констатуючого експерименту були відправною точкою подальшої експериментальної роботи.

Другий розділ "Експериментальна перевірка ефективності учнівського самоврядування у виховній роботі педагогів загальноосвітньої школи" містить опис етапів, завдань, змісту, а також результатів експериментального дослідження, яке проводилося на базі науково-методичного комплексу в рамках діяльності науково-дослідної лабораторії А.С.Макаренка Полтавського державного педагогічного інституту ім.В.Г.Короленка.

На першому, підготовчому (1986-1988 рр.), етапі педагогічного експерименту був здійснений контент-аналіз педагогічних творів А.С.Макаренка, психолого-педагогічної і соціологічної літератури по проблемі дослідження. Аналіз педагогічної спадщини А.С.Макаренка охоплював таке коло запитань: як А.С.Макаренко визначав роль і функції учнівського самоврядування у дитячому навчально-виховному закладі, сфери і межі його діяльності?; який принцип був закладений в основі функціонування органів самоврядування у виховній практиці А.С.Макаренка?; як педагог підходив до вирішення питань організаційної побудови колективних органів і організацій закладу, їх ієрархії, взаємопідлягання, підзвітності?; яке місце займав керівник закладу і педагогічний колектив у розробленій А.С.Макаренко системі організації дитячого колективу?; як співвідносилися права і повноваження завідуючого і педагогів з одного боку і органів самоврядування з другого на різних рівнях: а) на рівні організації життєдіяльності і керівництва розвитком самоврядування всього колективу (загальні збори, рада командирів, чергування); б) на рівні взаємодії з первинним колективом (загоном, класом); в) на рівні взаємовідносин з вихованцем?; що нового привніс А.С.Макаренко у вирішення питань теорії і практики учнівського самоврядування?

Теоретичним результатом проведеного аналізу була розробка структурно-функціональної моделі організації системи органів самоврядування у практиці діяльності виховних установ, керованих А.С.Макаренко (колонія ім.М.Горького, комуна ім.Ф.Е.Дзержинської).

У ході реалізації основних завдань підготовчого етапу педагогічного експерименту був здійснений співставний аналіз досвіду А.С.Макаренка і масової практики сучасних навчально-виховних закладів по напрямках: а) методика організації і принципи функціонування органів учнівського самоврядування; б) виховна мета і завдання, що вирішуються у процесі самоврядної діяльності. Дисер-

тантом було узагальнено досвід роботи ряду виховних установ України та країн ближнього зарубіжжя (всього 67), який ніс у собі позитивний виховний потенціал і мав хороші практичні результати.

У процесі аналітичної роботи були виділені провідні ідеї досвіду А.С.Макаренка, які успішно застосовуються, а також ті, які деформовані у масовій практиці сучасних навчально-виховних установ або взагалі не використовуються: здійснений пошук і розробка методик попереднього дослідження готовності учнівського і педагогічного колективів експериментальних шкіл до роботи в умовах демократичної організації життєдіяльності закладу, вихованню духовно багатих, самостійних, ініціативних, творчо думаючих особистостей, які б формували у ході участі у роботі органів учнівського самоврядування особистісний потенціал для самореалізації в умовах нової соціокультурної ситуації у суспільстві.

В цілому на підготовчому етапі була визначена вихідна теоретична і методична база для проведення аналізу особливостей діяльності органів учнівського самоврядування у сучасних школах, здійснена розробка програми дослідження.

Другий, констатуючий (1987-1992 рр.), і третій, формулюючий (1989-1994 рр.), етапи частково хронологічно співпадали.

Зібраний у ході констатуючого експерименту (вибіркова сукупність педагогів і учнів: відповідно 183 і 421 особи), емпіричний матеріал ліг в основу створення експериментальної моделі організації учнівського самоврядування, розробки її двох основних аспектів: організаційно-управлінського і структурно-функціонального. Суттєву характеристику організаційно-управлінського склад орієнтовний алгоритм, що включав змістовну розробку таких етапів: 1) попередній; 2) забезпечення науково-теоретичної, методичної і психологічної готовності педагогічного і учнівського колективу до використання досвіду А.С.Макаренка в організації і розвитку дитячого самоврядування; 3) розробка програми і методики проведення педагогічного експерименту; 4) апробація власного підходу; 5) обробка і аналіз результатів теоретико-експериментального дослідження; 6) підбиття підсумків роботи і оформлення звіту.

В основу розробки змістовної сторони структурно-функціонального аспекту рекомендованої моделі лягло розкриття основних закономірностей організації і принципів функціонування таких її системних елементів: 1) загальношкільних зборів - вищого органу

самоврядування школи: 2) ради школи – виконавчого органу самоврядування колективу; 3) ради чергових командирів; 4) ради гуртків, факультативів, ТО; 5) ради шкільних організаторів; 6) інших органів учнівського самоврядування.

Формуючий експеримент проводився на базі іновативної школи-гімназії №9 м.Полтави, школи-інтернату №1 м.Полтави, середньої школи ім.А.С.Макаренка с.Ковалівки Полтавського району Полтавської області. У кожній із зазначених шкіл було виділено експериментальні і контрольні класи (групи). У проведенні дослідження активну участь брали вчителі, класні керівники, які створювали творчі групи: "штаб А.С.Макаренка" – у школі-гімназії №9 і школі-інтернаті №1 м.Полтави, ТТК (тимчасові творчі колективи) – у Ковалівській середній школі.

Формуючий експеримент мав підготовчий, основний і заключний етапи. Основною метою роботи було виявлення основних шляхів, механізмів і умов удосконалення організації учнівського самоврядування як засобу підвищення ефективності виховання особистості школяра. У відповідності з поставленою метою перевірялася основна гіпотеза дослідження: ефективність виховання учнів сучасної загальноосвітньої школи значно підвищиться, якщо система виховної роботи школи буде зорієнтована на розвиток учнівського самоврядування, яке базується на теоретичній і практичній спадщині А.С.Макаренка.

Зміст підготовчого етапу формуючого експерименту складало таке коло завдань: а) спільне планування з педагогічним колективом і учнівським активом дослідницької діяльності на визначений період (місяць, півріччя, рік і т.д.); б) обговорення наміченого плану, мети та завдань експериментальної роботи (педагогічна рада, семінар-нарада і т.п.); в) визначення творчої групи вчителів – учасників дослідження; г) визначення диспозиційних умов проходження експерименту і забезпечення його організаційної сторони.

Зміст основного етапу формуючого експерименту полягав у апробації рекомендованої моделі організації учнівського самоврядування, визначення її виховних детермінант, методичному керівництві ходом роботи, корекції її діяльно-організаційної і структурно-функціональної сторін.

На заключному етапі формуючого експерименту здійснювався аналіз, узагальнення та інтерпретація одержаних даних, визначення ефективності запропонованої моделі, оцінка виховних можливос-

тей учнівського самоврядування за обраними параметрами.

Відправна установка дослідження полягала в тому, що одним із головних джерел даних, по якому судилося про ефективність виховання особистості засобами самоврядування був аналіз активності об'єктів дослідження у відповідній діяльності. Тривалість і характер конструктивної роботи надали можливість прослідкувати динаміку змін новоутворень віку (якостей, характеристик особистості) шляхом проходження зовнішньої дії через внутрішню умову (власну активність особистості) по трьох взаємопов'язаних рівнях: а) розуміння і усвідомлення (когнітивний компонент); б) діяльнісне відношення (морально-вольовий компонент); в) емоційне відношення (оцінювально-емоційний компонент).

Показовим для нашого дослідження є загальні тенденції зміни рівня знань з теорії учнівського самоврядування, адже у виховному відношенні важливо, щоб процес учнівського самоврядування у школі осмислювався кожним учнем через його соціальний зміст, щоб учень чітко розумів, що оволодіння певними знаннями, вміннями і навичками, що складають основний операціональний зміст самоврядної діяльності, є специфічною формою включення шляхом цієї діяльності в структуру суспільних відносин. Загальна різниця між середніми значеннями рівня знань учнів в експериментальних і контрольних групах за даними заключного зрізу становила 3,1 бали, що складало 0,21 частину ступені обраної оцінювальної п'ятиступеневої шкали.

Одним із якісних показників діяльного відношення (морально-вольовий компонент) учнів до самоврядної діяльності було практичне виконання дій управлінського циклу при реалізації загальношкільної колективної творчої справи (КТС), яке вивчалось за допомогою функціональних матриць. На основі складених матриць було проведене ранжування ступеней участі елементів організаційної структури загальношкільних колективів контрольних і експериментальних шкіл у реалізації дій управлінського циклу (УЦ) при виконанні КТС.

Аналіз даних дослідження свідчить про те, що в реалізації дій УЦ в контрольних школах прерогатива затверджувати і здійснювати загальне керівництво належала директору школи, педагогічній раді, адміністрації школи. Раді школи, органам учнівського самоврядування відводилася в основному роль виконання. В експериментальних школах у реалізації завдань управління, управління

циклу при виконанні КТС Рада школи та інші органи учнівського самоврядування приймали активну участь. Так, перші рангові місця вони займали на етапах збору і обробки первинної інформації (I), організації діяльності по виконанню рішення (IV), контролю за цією діяльністю (V), збору і обробки інформації про результати діяльності (IV). На етапах, що вимагають професійної компетентної допомоги педагогів, директора школи, адміністрації (аналіз і постановка мети (II), вироблення рішення, яке спрямоване на досягнення мети (III)) органи учнівського самоврядування та вишеназвані елементи організаційної структури загальношкільного колективу діяли на принципах колегіальності.

Виявлені загальні тенденції підтвердили додаткові дослідження, які характеризували уявлення учнів про їх роль у демократичних змінах у школі. Дані експерименту свідчать, що очевидним є потреба учнів у збереженні і розширенні своїх прав у колективі, реалізації свого "Я", активній спільній діяльності, співпраці, спільному відпочинку, заняттях за інтересами. Учні вбачали у самоврядуванні школу співробітництва, продуктивної взаємодії між собою і вчителями, активно виступали проти заорганізованості життя у школі. Це підтвердило визначену гіпотезу дослідження.

Подальший аналіз результатів проведеного експерименту включав оцінку учасниками дослідження суб'єктивної значущості цільових установок процесу учнівського самоврядування. Отриманий статистичний матеріал свідчив про те, що у експериментальних групі і школі помітно зросла значущість для досліджуваного контингенту ряду факторів, як то "прагнення самостійно вирішувати проблеми життєдіяльності школи, класу": відповідно по середньозваженій оцінці у групі 4,2 (Е-1.7.) проти 3,5 (К-1.7.), на широкому масиві опитаних - 4,1 (Е-К.с/ш) проти 3,3 (К-3.с/ш), при цьому зафіксовано відповідно 45,2% максимально обраних оцінок: "можливість виявити творчі здібності": відповідно 4,0 (Е-1.7.) проти 3,0 (К-1.7.) і 3,9 (Е-К.с/ш) проти 3,1 (К-3.с/ш), 45,2% і 38,5% - максимально обраних оцінок: "усвідомлення свого місця у системі колективних відносин": відповідно 3,4 (Е-1.7.) проти 2,9 (К-1.7.) і 3,6 (Е-К.с/ш) проти 3,0 (К-3.с/ш), 32,2% і 27,0% - максимальних оцінок. В залежності від "сили" впливу, який чинив кожний фактор, його суб'єктивної значущості для учнів сучасної школи були визначені їх рангові місця (табл. 1, с.19).

Спостереження за відношенням учнів до самоврядування, додат-

Таблиця 1.

РАНЖУВАННЯ ЦІЛЮВИХ УСТАНОВОК ПРОЦЕСУ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ,
ЯКІ МАЮТЬ СУБ'ЕКТИВНУ ЗНАЧИМІСТЬ ДЛЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

N п/п	Цільові установки	Середньозваж. оцінка				Рангові місця			
		K1.7	E1.7	Зс/ш	Kс/ш	K1.7	E1.7	Зс/ш	Kс/ш
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Прагнення самостійно вирішувати проблеми життя школи, класу	3,5	4,2	3,3	4,1	3	1	4	1
2.	Зацікавлене ставлення до змін, що відбуваються у житті школи, класу	3,9	4,0	3,6	4,0	1	3	2	2
3.	Усвідомлення свого особливого місця у системі колективних відносин	2,9	3,4	3,0	3,6	7	8	7	6
4.	Знання своїх прав і обов'язків, усвідомлення їх особистісної значущості	2,8	3,6	2,9	3,7	8	6	8	5
5.	Набуття досвіду соціальних і моральних відносин у процесі учнівського самоврядування	3,4	4,1	3,2	3,3	4	2	5	3
6.	Усвідомлення громадської необхідності виконання своїх прав і обов'язків	3,5	3,9	3,4	3,8	3	4	3	4
7.	Бажання бути на хорошому рахунку у вчителя	3,7	3,5	3,7	3,4	2	7	1	7
8.	Можливість виявити творчі здібності	3,0	4,0	3,1	3,9	6	3	6	3
9.	Можливість гідного самовизначення у колективі	3,2	3,8	3,3	3,8	5	5	4	4
10.	Уболівання за клас (щоб став кращим)	3,5	4,2	3,4	4,0	3	1	3	2
11.	Почуття відповідальності за все, що все, що відбувається у класі, школі	3,5	4,2	3,4	4,0	3	1	3	4

корі бесіди та інтерв'ю підтвердили виявлені тенденції і свідчать про те, що впроваджена технологія надала школярам добру нагоду виявити свої творчі здібності, самостійність та заповзятливість, знайти у системі колективних взаємин своє, особливе місце, побачити в учнівському самоврядуванні ґрунт для самовизначення і самореалізації. Крім того, опрацювання моделі організації учнівського самоврядування за технологією А.С.Макаренка, дали у експериментальних класах ряд позитивних змін у ставленні учнів до запропонованої системи заходів по демократизації шкільного життя, усвідомленні себе як дієвої, невід'ємної частини цілого, відношенні до самоврядної діяльності як спільної справи, спільного творення добра, турботи про оточуючий світ, про іншу людину.

Здійснене дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

1. Накопичений педагогікою, психологією, соціологією та іншими науками теоретичний потенціал, створив реальні передумови для вивчення учнівського самоврядування як педагогічного явища і дозволив нам визначити основні завдання, які в адекватній мірі реалізують власний підхід у розумінні сутності і основних завдань досліджуваного явища, а саме:

1) забезпечення роботи всіх підструктур загальношкільного колективу, оптимальне вирішення повсякденних завдань школи, класу;
2) підготовка до майбутнього вибору обов'язків по участі у керівництві державними і суспільними справами, тобто набування кожним знань, вмінь і навичок управлінської діяльності, самореалізація особистісних потенціалів, формування потреби і готовності у спільному творенні добра, турботи про оточуючий світ, про іншу людину. Означені завдання дозволяють розглядати учнівське самоврядування як засіб підвищення ефективності виховання особистості, яка володіє не тільки сумою знань, вмінь і навичок, але й здатністю включитися в демократичні процеси, що відбуваються в країні, виявляє громадянську свідомість, відповідну їм мотивацію, самостійність, принциповість, ініціативність, критичність і узагальненість мислення, інтелектуальні творчі якості, колективізм і разом з тим індивідуальну самобутність, є суб'єктом власної життєтворчості.

2. На всіх етапах розвитку вітчизняної школи йшов пошук форм і методів оптимальної організації учнівського самоврядування, який був спрямований на підвищення його виховних можливостей. Ретроспективний аналіз історичного досвіду свідчить, що успіх цього по-

шуку визначався відповідними соціальними умовами і позицією педагогічного колективу по відношенню до учнів і їх органів самоврядування.

3. Аналізуючи досвід успішної діяльності учнівського самоврядування в школах 20-х років, керованих А.С.Макаренком, В.М.Сорокою-Росинським, С.Т.Шацьким, Ф.Д.Івановим та іншими, ми виявили у кожному випадку функціонування у тому чи іншому вигляді відповідного механізму, моделі, в якій органічно поєднувалися процеси управління вихованням учнів і самоврядування дитячої спільності. Найбільш повно цей механізм розроблений в досвіді навчально-виховних закладів А.С.Макаренка. Ідея цього механізму лягла в основу нашого дисертаційного дослідження.

4. Осмислення теоретичної і практичної спадщини видатного педагога з досліджуваної проблеми дозволили виділити основні умови успішної реалізації виховних завдань учнівського самоврядування у досвіді А.С.Макаренка, а саме:

- 1) наявність колективу однодумців;
 - 2) змістовна й інтелектуальна наповненість, різноманітна педагогічна інструментовка самоврядної діяльності, її відповідність нахилам дітей;
 - 3) наявність реальної суспільно корисної справи;
 - 4) орієнтація на розвиток творчих і самодіяльних начал особистості.
5. Аналіз реальних і пошук конструктивних шляхів перебудови системи організації самоврядування в умовах сучасної школи з використанням досвіду А.С.Макаренка дали змогу дійти висновку про актуальність таких положень педагога:
- 1) в основі самоврядної діяльності має лежати реальне суспільно важливе і особистісно привабливе завдання;
 - 2) дитяче самоврядування – не самоціль, а один із ефективних виховних засобів: це діяльність, яка дає простір для вияву і розвитку кращого в особистості кожного із її учасників;
 - 3) наявність тих чи інших органів управління колективом повинна бути доцільною з урахуванням специфіки і потреб виховної установи;
 - 4) дотримання принципу представництва в органах загальношкільного колективу відповідальних за визначені ділянки роботи в первинних колективах;
 - 5) наявність в уповноважених дієвих, а не удаваних прав і обов'язків;

6) чіткий розподіл функцій органами учнівського самоврядування, молодіжними і громадськими організаціями, якщо такі є у школі;

7) дотримання права за представниками молодіжних і громадських організацій брати участь у вирішенні питань життєдіяльності колективу (згідно статуту цих організацій і статуту школи).

6. Успішне використання рекомендованої моделі у виховній практиці сучасних шкіл передбачає дотримання ряду вимог, а саме:

а) обов'язкове вивчення і професійне осмислення педагогами організаторами праць А.С.Макаренка;

б) відхід від всякого шаблону, механічного перенесення елементів технології А.С.Макаренка у власну виховну роботу;

в) використання інваріантних способів вирішення виховних цілей учнівського самоврядування;

г) обов'язкове врахування індивідуального і специфічного, що відрізняє кожну школу;

д) педагогічне прогнозування виховних результатів.

7. Апробація експериментальної моделі організації учнівського самоврядування передбачала постійну взаємодію двох процесів: перший – це своєрідний аналог, модель відповідної діяльності, другий – це діяльність кожного учня по оволодінню цією моделлю. Позитивне сприйняття учнями заданої моделі, переведення її вимог у власні поведінкові еквіваленти забезпечувалося дотриманням таких умов:

1) наявність суспільно важливої і особистісно привабливої перспективи у самоврядній діяльності;

2) гармонійне поєднання потреб дитячої спільності, її життєзабезпечення з індивідуальними нахилами і здібностями, потребами особистості;

3) наявність конкретної корисної справи, результатом якої повинен бути реальним і відчутним для кожного її учасника;

4) цікавий зміст, різноманітна творча інструментовка самоврядної діяльності, варіювання організаційних форм;

5) наявність єдиного колективу дорослих і дітей, що працює на принципах співпраці, духовного взаємообміну і взаємозбагачення;

6) дотримання колегіальності у рішенні всіх питань життя колективу;

7) включеність системи методів і засобів вирішення самоврядних завдань у загальну систему засобів виховання особистості (єдиний підхід).

8. Ефективність учнівського самоврядування, як засобу виховання

особистості школяра, визначалася створенням такого мікро-соціального середовища, в основі якого лежать формування гуманних людських взаємин у процесі спільної діяльності, взаєморозуміння, забезпечення гідного місця кожній особистості у дитячому колективі, повагу до її думок, вихованню у душі соціальної комунікабельності, вимогливості до самого себе, до інших.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що ефективність виховання особистості школяра сучасної загальноосвітньої школи якісно зросла в умовах орієнтації виховної роботи на розвиток учнівського самоврядування, педагогічно доцільна організація якого спирається на використання технологічних набутків А.С.Макаренка.

Рефероване дослідження не претендує на закінчене вирішення порушених питань, універсальність запропонованих підходів і передбачає можливість здійснення інших варіантів до їх розгляду і розв'язання. Воно також не вичерпує всіх аспектів проблеми учнівського самоврядування. Ряд питань, порушених у ході роботи, потребують подальшого і більш ґрунтовного вивчення.

Результати нашого дослідження можуть бути використані у роботі шкільних педагогів, діяльності методичних закладів, органів народної освіти.

Зміст дисертації висвітлений у таких публікаціях автора:

1. А.С.Макаренко і практика сучасних закладів дитячого виховання: Довідник /Під ред. Л.В.Крамусенко (у співавт.). - Полтава, 1991. - 133 с. (Автор. 79с.).
2. А.С.Макаренко. Життя і педагогічна діяльність: Метод. рекомендації (у співаавт.)-Полтава, 1991.-190 с. (рос. мовою). (Автор. 90с.).
3. А.С.Макаренко. Доповідь про стан колонії ім.М.Горького в ЦК Всеукраїнської центральної профспілки робітників освіти: В кн. А.С.Макаренко: нові матеріали, дослідження і досвід.-Н.Новгород, 1992.-С.24-32 (рос. мовою).
4. Теорія і практика самоврядування в педагогічній спадщині А.С.Макаренка /Програма для самоосвітньої роботи вчителів.-Полтава, 1993.-32 с. (рос. мовою).
5. Теорія і практика самоврядування в педагогічній спадщині А.С.Макаренка /Програма для самоосвітньої роботи вчителів (переробл.).-Полтава, 1994.- 30 с.
6. Організація студентського самоврядування у світлі педагогічних ідей А.С.Макаренка //Творча спадщина А.С.Макаренка і удос-

- концентрація підготовки педагогічних кадрів: Тез. доп. і виступів на Всесоюз. наук.-практ. конф.-Полтава, 1988.-С.152-154 (рос. мовою).
7. Вплив ідей Н.К.Крупської на розвиток теорії і практики самоврядування у радянській школі у 20-ті роки //Творча спадщина Н.К.Крупської і сучасна школа: Тез. доп. і повідом. респ. наук.-практ. конф.-Горловка, 1989.-С.99-101 (рос. мовою).
8. Значення педагогічних поглядів Н.К.Крупської для розвитку теорії і практики самоврядування в 20-30-ті роки //Педагогічна спадщина Н.К.Крупської і перебудова середньої і вищої освіти: Тез. обл. наук.-практ. конф.-Глухів, 1989.-С.72-73 (рос. мовою).
9. Учніське самоврядування як об'єкт педагогічного дослідження //Методологія і методи сучасних педагогічних досліджень: Тез. доп. і вист. на XIII рад.-нім. семінарі молодих вчених і аспірантів АПН СРСР і АПН НДР.- М., 1989.-С.154-156 (рос. мовою).
10. Науково-методичний комплекс музею-заповідника А.С.Макаренка і його роль у вивченні і пропаганді спадщини педагога-новатора //Пропаганда вузівської науки музейними засобами: Тез. доп. міжвуз. наук.-практ. конф. (у співавт.)-Сиктивкар, 1989.-С.47-49 (рос. мовою).
11. Спадщина А.С.Макаренка як елемент національної культури //Актуальні проблеми інтернаціонального і патріотичного виховання: Тез. доп. міжвуз. наук.-практ. конф.-Глухів, 1991.-С.39-41 (рос. мовою).
12. Рольові і ділові ігри як метод підготовки учнів до самоврядування //Проблеми освоєння театральної педагогіки в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: Матеріали Всесоюз. наук.-практ. конф.-Полтава, 1991.-С.271-273 (рос. мовою).
13. Досвід А.С.Макаренка і сучасний підхід до самоврядування у школі //А.С.Макаренко: спадщина і сучасні перетворення у педагогічній теорії і практиці: Матеріали Рос. наук.-практ. конф.- Н. Новгород, 1992.-С.125 (рос. мовою).
14. Учніське самоврядування як засіб формування соціальної позиції школяра //Теоретико-методичні основи формування громадянства України: Матеріали Всеукраїн. наук.-практ. конф. (у співавт.).-Полтава, 1993.-С.113-114.
15. Учніське самоврядування в контексті виховних проблем школи нового типу //Організація навчально-виховного процесу у середніх загальноосвітніх закладах нового типу: Досягнення проблеми перспективи: Тез. доп. на Всеукр. наук.-практ. конф.-Полтава, 1996.- С.41-45.

АННОТАЦИЯ.

Бобрицкая В.И. Ученическое самоуправление как средство повышения эффективности воспитания личности школьника (на основе наследия А.С.Макаренко). Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики, Институт педагогики АПН Украины, Киев, 1996.

Защищается рукопись, которая содержит исследование проблемы ученического самоуправления в контексте воспитательных задач современной общеобразовательной школы. Установлено, что эффективность воспитания личности школьника значительно повышается, если система воспитательной работы сориентирована на развитие ученического самоуправления, педагогически целесообразная организация которого опирается на использование продуктивной новаторской технологии А.С.Макаренко. Оригинальность работы состоит в разработке экспериментальной модели организации ученического самоуправления, алгоритма ее освоения, обосновании деятельностно-организационной и структурно-функциональной сторон данной модели с учетом современного этапа становления средней школы.

ANNOTATION.

Bobritska V.I. Pupils' selfgoverning and imporment efficiency of a personality upbringing at a school (developing Anton Makarenko's ideas). The dissertation applying for a scientific digree of the candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.01 – Theory and History of Pedagogies. The Pedagogical Institute of the Ukrainian Academy of Pedagogical Sciences, Kyiv, 1996.

The paper presented deals with the problem of pupils' selfgoverning and its impact on the process of upbringing of pupils in a modern secondary school. The ideas of a productive innovative educational technology of Anton Makarenko are used to prove the efficiency of pupils' selfgoverning at schools. Experimental model of organising pupils' selfgoverning, algorithm of implementation of the model and its functioning under the modern conditions of the development of a secondary school are regarded to be the novelty of the research.

Ключові слова: учнівське самоврядування, виховна ефективність, управлінський цикл, модель організації учнівського самоврядування, орієнтовний алгоритм освоєння.

AB 34.564